

Justitiedepartementet

103 33 Stockholm

Yttrande över betänkandet Förstärkt skydd för den personliga integriteten - behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt omvändelseförsök (SOU 2023:37)

Dnr: Ju2023/01620

Inledning

Hovrätten delar utredningens analys och ställningstaganden i stort samt tillstyrker i huvudsak utredningens förslag. De delar där hovrätten har synpunkter och inte delar utredningens bedömning redogörs för nedan, tillsammans med hovrättens ställningstagande kring behovet av kriminalisering.

Behovet av kriminalisering (8.3.1-8.3.3)

Oskuldskontroller är åtgärder som typiskt sett skadar och kränker. Det finns inte heller något egenvärde för kvinnor att genomgå en oskuldskontroll. Även vid oskuldsingrepp utsätts kvinnor för risker utan någon motsvarande nytta för dem själva. Både oskuldskontroller och oskuldsingrepp bidrar till hedersnormernas fortlevnad i samhället.

Hovrätten delar mot den bakgrunden utredningens slutsatser när det gäller behovet av straffrättsliga åtgärder, eftersom nuvarande regelverk inte ger tillräckligt skydd och argumenten mot en kriminalisering inte är tillräckligt starka. Enbart åtgärder vid sidan av straffrätten ger inte heller tillräckligt skydd.

Hovrätten delar också utredningens bedömning att det saknas tillräckligt starka skäl för att lagstifta om en kriminalisering av oskuldsintyg.

Straffbestämmelsen om oskuldskontroll (8.4)

Rekvisiten för brott och rubricering

Det straffbara handlandet har i förslaget uttryckts så att någon *undersöker* någon annans kvinnliga könsorgan. Att undersöka torde allmänt sett betyda att noggrant studera eller utforska något. Någon särskild definition av begreppet som grund för straffansvar har dock inte getts i betänkandet, även om det synes avse någons konkreta åtgärder för att genom egna iakttagelser skaffa sig kunskap om könsorganets tillstånd och utseende (jfr betänkandet s. 345 n). Hur uttrycket ska förstås i straffbestämmelsen bör behandlas i det fortsatta lagstiftningsarbetet. Med den anmärkningen har hovrätten ingen erinran mot utredningens förslag när det gäller utformningen av straffbestämmelsen. Hovrätten godtar också utredningens förslag till brottsrubricering.

Ringa fall

Utredningen har föreslagit att ringa fall av oskuldskontroll inte ska utgöra brott. Eftersom det kan finnas fall som uppfyller rekvisiten för brott men som uppenbarligen inte bör leda till straffansvar motsätter sig inte hovrätten ett undantag för ringa fall under förutsättning att det är mycket begränsat.

Samtycke

Hovrätten instämmer i utredningens bedömning att samtycke inte ska befria från ansvar. Till skillnad från utredningen anser hovrätten dock att det uttryckligen bör anges att samtycke inte kan befria från ansvar. Det kan visserligen hävdas att en sådan åtgärd som straffbestämmelsen tar sikte på skulle anses oförsvarlig vid en tillämpning av 24 kap.

7 § brottsbalken men en sådan tolkning är inte uppenbar. De jämförelser med sexualbrott mot barn och köp av sexuell tjänst som utredningen gör är enligt hovrätten inte relevanta eftersom barn under 15 år saknar kapacitet att samtycka samt eftersom det vid köp av sexuell tjänst inte kan anses finnas någon person som förfogar över det skyddade intresset och som kan lämna ett relevant samtycke. Det bör därför föras in ett stadgande i lagtexten att samtycke inte kan befria från ansvar.

Straffskalan för oskuldskontroll

Eftersom oskuldskontroll kan omfatta gärningar av varierande allvar instämmer hovrätten i att straffminimum bör vara böter. Däremot anser hovrätten att det bör övervägas att bestämma straffmaximum till fängelse i två år. Utredningen har motiverat det föreslagna maximistraffet ett års fängelse med att allvarligare former av oskuldskontroller utgör andra brott med strängare straffskala, såsom sexuellt ofredande, våldtäkt och sexuellt övergrepp. Oskuldskontroll kan dock utgöras av handlingar som i sig framstår som påtagligt kränkande men som inte kan straffas som något av de angivna brotten om målsäganden gett ett giltigt samtycke. I synnerhet gäller det gärningar mot barn som fyllt 15 men inte 18 år och som, till skillnad från om barnet är under 15 år, inte kan bedömas som sexuellt ofredande om barnet gett sitt giltiga samtycke. De kommer således enbart att kunna bedömas som överträdelse av förbudet mot oskuldskontroller. Med hänsyn till detta bör straffskalan motsvara vad som gäller för sexuellt ofredande, dvs. till böter eller fängelse högst två år.

Hovrätten instämmer vidare i utredningens bedömning att om gärningen är att bedöma som våldtäkt eller något annat allvarligare sexualbrott, eller som olaga tvång, bör dömas endast för det brottet och inte även för oskuldskontroll. Till skillnad från utredningen anser dock hovrätten att oskuldskontroll bör ha företräde framför ofredande.

Med hovrättens förslag till straffskala för oskuldskontroll bör dessutom detta brott ges företräde framför sexuellt ofredande. Något skäl att döma för oskuldskontroll i brottskonkurrens med ofredande eller sexuellt ofredande torde inte finnas.

Straffbestämmelsen om oskuldsingrepp (8.5)

Rekviriten för brott och rubricering

Hovrätten tillstyrker utredningens förslag till utformning av straffbestämmelsen om oskuldsingrepp och rubricering.

Straffskala för oskuldsingrepp

Av samma skäl som vid oskuldskontroll instämmer hovrätten i att böter bör ingå i straffskalan. Utredningen har även vid oskuldsingrepp föreslagit att straffmaximum ska vara fängelse i ett år. Om regeringen skulle följa hovrättens förslag till straffskala för oskuldskontroll, torde inte finnas anledning att ha ett lägre straffmaximum för oskuldsingrepp. Hovrätten anser dock att straffmaximum för oskuldsingrepp – oavsett straffskalan för oskuldskontroll – bör vara två års fängelse. Utredningen föreslår visserligen att det när både en överträdelse av förbudet mot oskuldsingrepp och ett brott enligt brottsbalken är aktuellt ska dömas för båda brotten i konkurrens. Vad gäller brott enligt brottsbalken är det enligt utredningen främst misshandel som avses. Ett oskuldsingrepp torde dock alltid utgöra ett misshandelsbrott eftersom varje form av oskuldsingrepp är en kroppsskada, samtidigt som samtycke inte befriar från ansvar enligt föreslagen lydelse. Detta talar enligt hovrätten för att straffskalan för oskuldsingrepp bör motsvara den för misshandel som inte är grov (inklusive ringa misshandel) och alltså vara böter eller fängelse högst två år. Då torde det inte heller finnas skäl att vid sidan av ansvar för oskuldsingrepp även döma för misshandel som inte är grov i brottskonkurrens. Det skulle i så fall bli aktuellt att döma i konkurrens först vid grov misshandel. Detta blir också en signal att straffvärdet styrs av kränkningen och att en överträdelse av förbudet mot

oskuldsingrepp inte är ett mindre allvarligt brott. Hovrätten delar utredningens bedömning att om gärningen även utgör brott enligt 2 § könsstymningslagen bör endast dömas för det senare brottet.

Placeringen av föreslagna straffstadganden

Hovrätten delar utredningens bedömning att förbudet mot oskuldsingrepp bör placeras i könsstymningslagen, men anser att förbudet mot oskuldskontroll med fördel hade kunnat placeras på samma ställe. Förbuden mot könsstymning, oskuldsingrepp och oskuldskontroller grundar sig på samma skyddsintresse och det finns ett värde av att samla dem på ett ställe.

Brottskatalogerna i bestämmelserna om hedersförtryck och fridskränkningensbrotten (8.8)

Hovrätten delar uppfattningen att oskuldskontroll bör omfattas av straffbestämmelserna om hedersförtryck och grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning. Om oskuldskontroll skulle placeras i könsstymningslagen (se hovrättens synpunkter i det föregående) bör därför detta anges uttryckligen i 4 kap. 4 a respektive 4 e § brottsbalken.

Underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott (9.3)

Kriminalisering av underlåtenhet att avslöja brott är generellt sett en mycket komplex brottsform. Frågan är dessutom om en kriminalisering som den föreslagna skulle träffa de personer som är önskvärda. Släktingar till brottsoffret kommer i de allra flesta kunna åberopa att de inte kunnat avslöja brottet utan fara för sig själva eller andra. Bröllopgäster kommer, som utredningen också kommit fram till, att omfattas av underlåtenhetsbrottet vilken i någon mån skulle kunna motivera det föreslagna ansvaret.

Det kan dock befaras att underlåtenhetsansvaret framför allt kommer att träffa kamrater till den utsatta, som denna anförtror sig till. Inte

sällan torde det då röra sig om barn eller unga vuxna, som kanske själva lever i en hederskontext, och som riskerar att hamna i en intressekonflikt – att svika det förtroende som den utsatta gett dem eller att straffas. Enligt hovrättens bedömning är detta varken önskvärt eller lämpligt. Om kamraterna själva lever i en hederskontext riskerar ett straffansvar i en sådan situation dessutom att förstärka deras utsatthet.

Utredningen har vidare pekat på att den föreslagna kriminaliseringen kommer att träffa offentliganställda och anställda inom enskild verksamhet som rör barn och unga eller inom hälso- och sjukvården eller inom socialtjänstens område och som kommer i kontakt med personer som riskerar att utsättas för tvångsäktenskap. Som utredningen anfört torde det praktiska behovet begränsas av att sådan personal redan har anmälningsskyldighet såvitt avser barn. Hovrätten anser att det vore mer lämpligt att överväga en motsvarande offentligrättslig anmälningsskyldighet för personal som kommer i kontakt med personer över arton år som riskerar att utsättas för tvångsäktenskap än att i praktiken införa en sådan genom kriminalisering av underlåtenhet att avslöja sådana brott.

Hovrätten avstyrker förslaget.

Detta ärende har handlagts av hovrättsråden Göran Nilsson och Åsa Askenbäck samt chefsrådmannen Fredrik Jonasson.

På hovrättens vägnar

Göran Nilsson

Fredrik Jonasson